

2019-06-13
Ku2018/01685/KO
Ku2019/01250/KL

Kulturdepartementet

Riksantikvarieämbetet
Box 5405
114 84 Stockholm

Uppdrag till Riksantikvarieämbetet att bedöma behov av åtgärder med anledning av Washington-principerna och Terezin-deklarationen

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Riksantikvarieämbetet att bedöma om det finns behov av att vidta särskilda åtgärder för att tydliggöra och underlätta den svenska efterlevnaden av de s.k. Washington-principerna och Terezin-deklarationen om nazi-konfiskerade kulturföremål. Om myndigheten bedömer att det finns behov ska förslag lämnas på lämpliga åtgärder med beskrivning av förslagets organisatoriska, rättsliga och ekonomiska konsekvenser. Myndigheten ska beakta internationell praxis vid förslagets utformning. Uppdraget ska genomföras i samråd med de statliga museerna, Ekonomistyrningsverket, Kungl. biblioteket, Riksarkivet, Judiska centralrådet, Föreningen Förintelsens Överlevande, och andra relevanta aktörer.

Uppdraget ska redovisas till regeringen (Kulturdepartementet) senast den 16 oktober 2020.

Närmare om uppdraget

Inom ramen för uppdraget ingår att Riksantikvarieämbetet i samråd med de utpekade myndigheterna, ska kartlägga och redovisa hur de statliga kulturarvsinstitutionerna förhåller sig till Washington-principerna och Terezin-deklarationen i sitt samlingsarbete.

Riksantikvarieämbetet ska baserat på kartläggningen bedöma om det behöver vidtas åtgärder för att tydliggöra och underlätta den svenska efterlevnaden av Washington-principerna och Terezin-deklarationen och i så fall lämna förslag på vilka. Riksantikvarieämbetet ska särskilt bedöma om det

finns ett behov av ett organ som kan bistå museerna med råd om tillämpningen av principerna och i så fall föreslå hur ett sådant organ bör utformas, utses och var det bör placeras. Vidare ska Riksantikvarieämbetet vid behov lämna förslag på ytterligare åtgärder som regeringen bör vidta för att förbättra förutsättningarna för konst- och kulturarvsinstitutioners efterlevnad av principerna. Förslag på åtgärder bör i första hand utgå från gällande lagstiftning, men Riksantikvarieämbetet ska bedöma om det finns behov av ändringar i nuvarande lagstiftning.

Riksantikvarieämbetet ska utforma eventuella förslag mot bakgrund av relevanta internationella erfarenheter av att tillämpa principerna. Vidare ska Riksantikvarieämbetet bedöma om och i så fall i vilken omfattning föreslagna åtgärder även bör kunna omfatta vissa institutioner och aktörer utanför den statliga sektorn.

Redovisningen ska beskriva samtliga förslags organisatoriska, rättsliga och ekonomiska konsekvenser.

Skälen för regeringens beslut

Washington-principerna från 1998 togs fram vid den internationella konferensen The Washington Conference on Holocaust Era Assets och har undertecknats av Sverige och 43 andra stater. Principerna innebär bl.a. en moralisk förbindelse att identifiera och offentligt tillkännage konstverk som har konfiskerats av nazisterna så att ursprungliga ägare eller deras arvingar ska kunna göra anspråk på dem. Åtgärder ska vidtas skyndsamt för att nå en rimlig och rättvis lösning med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. I internationell praxis har principerna tolkats vidare än att avse enbart konst och omfattar även andra kulturföremål, böcker m.m. Terezin-deklarationen från 2009 togs fram vid en motsvarande internationell konferens i Terezin, Tjeckien. De bekräftar Washington-principerna och behovet av att stärka och upprätthålla dessa ansträngningar. Särskilt uppmanas parterna att stödja en systematisk proveniensforskning omfattande både offentliga och privata arkiv och att publicera resultatet av denna forskning på internet. I Sverige har Washington-principerna tillämpats i två fall som båda rört föremål ur Moderna museets samlingar. Med anledning av dessa fall har Moderna museet i en skrivelse till Kulturdepartementet särskilt pekat på behovet av ett rådgivande organ som stöd för museerna i dessa komplexa ärenden (Ku2018/01685/KO).

Den ökade tillgången till digital information om kulturarvsinstitutionernas samlingar har inneburit att det har blivit lättare att identifiera nazi-konfiskerade verk eller föremål. Trots detta kan det vara komplicerat att klarlägga ett föremåls väg till institutionens samlingar, och vem som utifrån tillämplig lagstiftning ska anses ha bättre rätt till föremålet i det enskilda fallet. För att kunna ta ställning till frågan om en uppgörelse enligt Washington-principerna ska ingås måste dessa frågor utredas. I slutändan kan det dock bli fråga om en lämplighetsbedömning snarare än ett juridiskt avgörande. Hanteringen av dessa frågor är krävande för den enskilda kulturarvsinstitutionen. Mot bakgrund av detta bör bedömas om det finns behov av att vidta särskilda åtgärder för att tydliggöra och underlätta den svenska efterlevnaden av Washington-principerna och Terezin-deklarationen.

Riksantikvarieämbetet gavs i regleringsbrevet för 2018 i uppdrag att utarbeta en vägledning för identifiering och repatriering eller restitution av föremål i museernas samlingar där det kan finnas särskilda etiska skäl för återlämnande. Sådana föremål kan exempelvis vara föremål som omfattas av Washington-principerna (prop. 2016/17:116 s 129). Uppdraget ska genomföras i samråd med de centrala museerna och Sametinget och redovisas 2020 i samband med årsredovisningen för 2019. Det föreliggande uppdraget utgör ett komplement till detta uppdrag.

På regeringens vägnar



Amanda Lind



Eya Stengård

Kopia till

Statsrådsberedningen/SAM
Utrikesdepartementet/FH
Finansdepartementet/BA, EA
Utbildningsdepartementet/F, UH
Ekonomistyrningsverket
Kungl. biblioteket
Moderna museet
Myndigheten för Kulturanalys
Nationalmuseum
Naturhistoriska riksmuseet
Riksarkivet
Statens centrum för arkitektur och design
Statens försvarshistoriska museer
Statens historiska museer
Statens maritima och transporthistoriska museer
Statens museer för världskultur
Umeå universitet (Bildmuseet)
Göteborgs kommun (Röhsska museet)
Dansmuseet
Föreningen Förintelsens Överlevande
Judiska centralrådet
Stiftelsen Judiska museet i Stockholm
Millesgården
Stiftelsen Prins Eugens Waldemarsudde
Stiftelsen Arbetets museum
Stiftelsen Nordiska museet
Stiftelsen Skansen
Stiftelsen Tekniska museet
Svenska ICOM
Sveriges museer
Stiftelsen Thielska galleriet
Zornsamlingarna